

Кримінальний процес та криміналістика

УДК 343.8

Печко Володимира Володимирівна

аспірант

Донецького державного університету внутрішніх справ

Печко Владимира Владимировна

аспирант

Донецкого государственного университета внутренних дел

Pechko Volodymyra

Graduate Student of the

Donetsk State University of Internal Affairs

**КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ
ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ ЩОДО ОСІБ ІЗ
ПСИХІЧНИМИ РОЗЛАДАМИ
УГОЛОВНО-ПРОЦЕССУАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ
ПРИМЕНЕНИЯ МЕР ПРЕСЕЧЕНИЯ ПО ОТНОШЕНИЮ К ЛИЦАМ
С ПСИХИЧЕСКИМИ РАССТРОЙСТВАМИ
CRIMINAL PROCEDURAL FEATURES OF THE APPLICATION OF
PREVENTIVE MEASURES IN RELATION TO PERSONS WITH
MENTAL DISORDERS**

Анотація. Статтю присвячено питанням застосування до осіб із психічними розладами запобіжних заходів. В статті наведено погляди та позиції провідних вітчизняних науковців щодо видів найбільш дієвих запобіжних заходів для осіб, стосовно яких розглядається провадження про застосування примусових заходів медичного характеру. В статті звертається увага на міжнародні стандарти, як орієнтири на шляху до законності та справедливості в процесі застосування запобіжних заходів

щодо неосудних осіб. Наведені наукові позиції щодо видів та особливостей спеціальних запобіжних заходів, які можуть застосовуватись до неосудних осіб. Автором з'ясовано, що проблемними питаннями застосування запобіжних заходів щодо осіб, стосовно яких здійснюється провадження про застосування примусових заходів медичного характеру є відсутність у КПК України регламентації належної процедури застосування запобіжних заходів в межах 39 глави КПК України, відсутність заходів впливу на опікунів, близьких родичів або членів сім'ї в межах запобіжного заходу у вигляді передання на піклування опікунам, близьким родичам або членам сім'ї з обов'язковим лікарським наглядом, а також відсутність безпосереднього права особи, щодо якої вирішується питання про застосування примусових заходів медичного характеру, на апеляційне оскарження ухвали суду про застосування запобіжного заходу. Для покращення законодавчого забезпечення прав осіб, щодо яких здійснюється провадження про застосування примусових заходів медичного характеру, а також усунення законодавчих прогалів в механізмі застосування запобіжних заходів щодо таких осіб автором запропоновані конкретизовані нормативні положення щодо процедури застосування запобіжних заходів, передбачених 39 главою КПК України: передання на піклування опікунам, близьким родичам чи членам сім'ї з обов'язковим лікарським наглядом; а також поміщення до закладу з надання психіатричної допомоги в умовах, що виключають її небезпечну поведінку. В межах статті висловлено точку зору щодо необхідності удосконалення законодавчої техніки шляхом вироблення санкцій щодо осіб, які є відповідальними за виконання запобіжних заходів щодо неосудних осіб.

Ключові слова: запобіжні заходи, примусові заходи медичного характеру, передання на піклування опікунам, близьким родичам чи членам сім'ї з обов'язковим лікарським наглядом; поміщення до закладу з надання

психіатричної допомоги в умовах, що виключають небезпечну поведінку особи.

***Аннотация.** Стаття посвящена вопросам применения к лицам с психическими расстройствами мер пресечения. В статье приведены взгляды и позиции ведущих отечественных ученых по видам наиболее действенных мер пресечения для лиц, в отношении которых рассматривается производство о применении принудительных мер медицинского характера. В статье обращается внимание на международные стандарты, как ориентиры на пути к законности и справедливости в процессе применения мер пресечения по отношению к невменяемым лицам. Приведены научные позиции относительно видов и особенностей специальных мер пресечения, которые могут применяться к невменяемым лицам. Автором установлено, что проблемными вопросами применения мер пресечения лицам, в отношении которых осуществляется производство о применении принудительных мер медицинского характера, является отсутствие в УПК Украины регламентации надлежащей процедуры применения мер пресечения в рамках 39 главы УПК Украины, отсутствие мер воздействия на опекунов, близких родственников или членов семьи в рамках меры пресечения в виде передачи на попечение опекунам, близким родственникам или членам семьи с обязательным врачебным наблюдением, а также отсутствие непосредственного права лица, в отношении которого решается вопрос о применении принудительных мер медицинского характера, на апелляционное обжалование определения суда о применении меры пресечения. Для улучшения законодательного обеспечения прав лиц, в отношении которых осуществляется производство о применении принудительных мер медицинского характера, а также устранения законодательных пробелов в механизме применения мер пресечения в отношении таких лиц автором предложены конкретизирование установленных правил процедуры*

применения мер пресечения, предусмотренных 39 главой УПК Украины: передача на попечения опекунам, близким родственникам или членам семьи с обязательным врачебным наблюдением, а также помещения в учреждение по оказанию психиатрической помощи в условиях, исключающих ее опасное поведение. В рамках статьи высказано точку зрения о необходимости совершенствования законодательной техники путем выработки санкций в отношении лиц, ответственных за выполнение мер пресечения относительно невменяемых лиц.

Ключевые слова: *меры пресечения, принудительные меры медицинского характера, передачи на попечение опекунам, близким родственникам или членам семьи с обязательным врачебным наблюдением; помещения в учреждение по оказанию психиатрической помощи в условиях, исключающих опасное поведение человека.*

Summary. *The article is devoted to the application of preventive measures to persons with mental disorders. The article presents the views and positions of leading domestic scientists on the types of the most effective precautionary measures for persons in respect of whom proceedings on the application of coercive measures of a medical nature are considered. The article draws attention to international standards as guidelines on the path to legality and justice in the process of applying precautionary measures against insane persons. Scientific positions on the types and features of special precautionary measures that can be applied to insane persons are given. The author found that the problematic issues of application of precautionary measures against persons subject to proceedings on the application of coercive measures of a medical nature are the lack of regulations in the CPC of Ukraine or family members within the precautionary measure in the form of transfer to the care of guardians, close relatives or family members with compulsory medical supervision, as well as the lack of direct right of the person in respect of which*

the application of coercive measures of a medical nature is decided. appeal against a court decision on the application of a precautionary measure. To improve the legislative provision of the rights of persons subject to coercive measures of a medical nature, as well as to eliminate legislative gaps in the mechanism of application of precautionary measures against such persons, the author proposed specific regulations on the procedure of application of precautionary measures under Chapter 39 of the CPC of Ukraine. care for guardians, close relatives or family members with mandatory medical supervision; as well as placement in a psychiatric institution in conditions that exclude its dangerous behavior. The article expresses the point of view on the need to improve the legislative technique by developing sanctions against persons responsible for the implementation of precautionary measures against insane persons.

Key words: *preventive measures, compulsory measures of a medical nature, transfer to the care of guardians, close relatives or family members with compulsory medical supervision; placement in an institution for the provision of psychiatric care in conditions that exclude dangerous human behavior.*

Постановка проблеми. Запобіжні заходи є заходами забезпечення кримінального провадження, які за своїми специфічними ознаками обмежують свободу пересування та особисту свободу громадян. Через це, застосування спеціального режиму запобіжного заходу до особи, чия свідомість виявилась порушеною внаслідок психічних розладів потребує детальної регламентації, зрозумілої для всіх сторін провадження. Враховуючи сучасний стан кримінального процесуального законодавства з наявними прогалинами у зазначеному питанні, існує обумовленність в проведенні дослідження та виробленні відповідних законодавчих норм.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання, пов'язані із застосуванням запобіжних заходів до осіб, стосовно яких передбачається

застосування примусових заходів медичного характеру або вирішувалося питання про їх застосування присвячено чи мало праць таких вчених як: Е.Е. Горленко [8], А.Ю. Коптяев [10], А.В. Ленський [7], Т.А. Михайлова [17], А.А.Ручина [11], Н.М. Сенченко [6], Г.К. Тетерятник [9], Т.Г. Фоміна, С.Л. Шаренко [5], Ю.К. Якимович [7] та інших.

Однак, в рамках досліджень вказаних науковців розкриті не всі проблемні питання. На нашу думку, потребують окремого розгляду питання реалізації гарантій для осіб з психічними хворобами, яким застосовується запобіжний захід, а також законодавче закріплення процедури застосування спеціальних запобіжних заходів.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Сформулювати нормативне положення для вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства щодо застосування примусових заходів медичного характеру в частині застосування спеціальних запобіжних заходів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання захисту суспільства від протиправних дій осіб бере свій початок з часів державотворення, однак їх дослідження науковцями не втрачає своєї актуальності і дотепер. Коли мова йде про осіб із психічними хворобами, протиправні дії яких не можуть розглядатися як злочини, а потерпілі від таких дій не можуть сподіватися на призначення справедливого покарання – увага держави та зосередження контролю дій таких осіб має бути максимально врегульованою не лише для захисту суспільства, але й для захисту осіб із психічними захворюваннями від протиправних дій органів досудового слідства та суду.

Вчинення протиправних дій особою, стосовно якої здійснюється провадження про застосування примусових заходів медичного характеру означає, що від такої особи слід очікувати несподіваних дій, виходячих за правові межі. Встановити рівень небезпеки, яку становить особа для

суспільства може лише судово-психіатрична експертиза, а захист суспільства від можливих подальших протиправних дій неосудних осіб на час досудового слідства покладено на запобіжні заходи.

З радянських часів не втихали дискусії вчених-процесуалістів з приводу доцільності закріплення спеціальних запобіжних заходів в кримінальному процесуальному законодавстві, які можуть бути застосовані до осіб, що страждають на психічну хворобу. Були представники, так званих, радикальних методів, які вважали, що єдиним запобіжним заходом, який може бути застосовано до небезпечних душевнохворих – є взяття під варту в лікарняних умовах, оскільки зміст та значення інших запобіжних заходів для душевнохворого незрозумілі і не утримають його від суспільно небезпечної поведінки [1, с. 119].

Для науковців, чії погляди відрізнялись ліберальними ознаками, характерною була позиція про необхідність надання ретельного догляду хворому, що обумовлювало неможливість застосування до нього заходу, пов'язаного з обмеженням свободи [2, с. 38]. Деякі науковці були переконані в тому, що застосування запобіжних заходів до неосудних осіб є неможливим [3, с. 60–61]. Однак, погляди щодо законодавчого закріплення спеціальних запобіжних заходів, що можуть бути застосовані до осіб, які страждають на психічне захворювання превіювали [4, с.10, 46–48; 17, с. 27].

В роботах С.Л. Шаренко [5, с. 96-97], Н.М. Сенченко [6, с. 74], О.В. Ленського, Якимович Ю.К. [7, с. 38], О.Є. Горленко [8, с.14] пропонувалось запровадити такі запобіжні заходи як передача під нагляд родичів чи опікунів або передача під нагляд адміністрації медичного закладу у разі надання психіатричної допомоги. Завдяки їх фундаметальним роботам, наразі маємо виокремлені спеціальні запобіжні заходи, які по змісту пропонувалися вище названими авторами.

В своєму дослідженні Г.К. Тетерятник звертала увагу на проблему у правозастосовній діяльності з приводу відсутності у КПК України 1960 року ефективного запобіжного заходу, адаптованого до осіб, щодо яких здійснюється провадження із застосування примусових заходів медичного характеру. Науковець наводить приклади, де особа могла перебувати у двоякій ситуації - з одного боку, стосовно неї відбувалось кримінальне переслідування, з іншого – вона поміщувалась до лікувальної установи не в межах провадження, а в порядку недобровільної госпиталізації на підставі висновку судово-психіатричної експертизи в межах досудового слідства [9, с. 147-148].

Наразі в наукових колах вчених-процесуалістів досі відсутня єдина позиція щодо видів спеціальних запобіжних заходів, які можуть застосовуватись до осіб, щодо яких передбачається застосування ПЗМХ. Так, на думку А.В. Ленського та Ю.К. Якимович до особи, щодо якої здійснюється провадження по застосуванню примусових заходів медичного характеру, повинен застосовуватися запобіжний захід у виді передачі під нагляд близьким родичам [7, с. 32].

Деякі вчені вказану позицію не розділяють, пояснюючи це тим, що, враховуючи психічний стан особи, щодо якої здійснюється провадження по застосуванню примусових заходів медичного характеру, близькі родичі не можуть захистити суспільство і дану особу від неї самої, а це означає, що мета застосування запобіжного заходу не буде досягнута [10, с. 98; 11, с. 86–89].

На наш погляд, цілком допустимо застосовувати до осіб, щодо яких здійснюється провадження по застосуванню ПЗМХ спеціального запобіжного заходу у вигляді передання на піклування опікунам, близьким родичам чи членам сім'ї з обов'язковим лікарським наглядом. Однак, слід розуміти, що метою застосування такого виду запобіжного заходу не є захист суспільства, оскільки особам, що становлять суспільну

небезпечність, має застосовуватись захід у виді поміщення дозакладу з надання психіатричної допомоги в умовах, що виключають її небезпечну поведінку.

У контексті розгляду питання щодо застосування запобіжних заходів до осіб із психічними хворобами орієнтирами виступають міжнародні гарантії. Відповідно до правила 6.1 Мінімальних стандартних правил Організації Об'єднаних Націй стосовно заходів, не пов'язаних із тюремним ув'язненням (Токійські правила), затверджених Резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 14 грудня 1990 року № 45/110 попереднє утримання під вартою у судочинстві в кримінальних справах зазначено як про винятковий захід [12].

Відповідно до правила 82 Мінімальних стандартних правил поводження з в'язнями, затверджених I Конгресом ООН по попередженню злочинності та поведінки з правопорушниками в Женеві 30.08.1955 р., особи, визнані душевнохворими, не підлягають тюремному ув'язненню. Тому слід вживати заходів для якнайшвидшого переведення їх у заклади для душевнохворих. В'язнів, які страждають іншими психічними захворюваннями чи мають подібні вади, треба брати під нагляд і лікувати в спеціальних закладах під керівництвом лікарів. За час перебування їх у в'язниці такі в'язні повинні знаходитися під особливим лікарським наглядом. Медичні та психіатричні служби, що працюють у пенітенціарних закладах, повинні забезпечувати психічне лікування всіх в'язнів, що потребують його [13].

Зі змісту Рекомендації № R (2006)2 Комітету Міністрів Ради Європи щодо Європейських пенітенціарних правил від 11 січня 2006 р. особи, які страждають на розумові хвороби або стан розумового здоров'я яких несумісний із тюремним ув'язненням, повинні утримуватися у спеціально призначених для цього установах. Якщо, як виняток, такі особи утримуються у пенітенціарних установах, потрібно встановити спеціальні

правила, які враховують їхній статус та потреби. Нагляд та лікування ув'язнених, які страждають психічними розладами або аномаліями, та на яких не обов'язково поширюються положення п. 12.1. мають відбуватися у спеціалізованих пенітенціарних установах або відділеннях, які знаходяться під медичним контролем [14].

В тексті зауваження Європейського Комітету по запобіганню тортурам про необхідність створення умов для утримання осіб із психічними розладами у своїй доповіді про результати візиту до України, проведеного з 10 до 26 вересня 2000 р. зазначено, що всі ув'язнені особи, які страждають на психічні хвороби, включаючи осіб, засуджених до довічного ув'язнення, мають перебувати під спостереженням і отримувати лікування в медичному закладі, відповідним чином обладнаному та укомплектованому кваліфікованим персоналом. Примусове залишення таких ув'язнених у пенітенціарній установі, в якій вони не можуть отримувати відповідне лікування через відсутність належного лікувального відділення або через те, що таке відділення відмовляє їм у прийомі, є неприйнятною практикою. Переведення психічно хворих в'язнів до відповідного психіатричного закладу має розглядатися як першочергове завдання [15].

Застосування запобіжних заходів до осіб з розладами психічної діяльності чи психічної хвороби не є обов'язком слідчого судді чи суду, що зрозуміло із положення ч.3 ст.508 КПК України. Розгляд клопотання про застосування запобіжних заходів, передбачених ч.1 ст.508 КПК України, здійснює слідчий суддя або суд за обов'язковою участю прокурора, особи, стосовно якої передбачається застосування ПЗМХ або вирішувалося питання про їх застосування, її законного представника та захисника згідно із загальними правилами КПК України. На сторону обвинувачення покладено обов'язок вручити клопотання про застосування запобіжного заходу та матеріалів, якими воно обґрунтовується особі, стосовно якої

передбачається застосування ПЗМХ або вирішувалося питання про їх застосування, її захиснику та законному представнику не пізніше, ніж за три години до початку розгляду цього клопотання.

Підставами застосування спеціальних запобіжних заходів у вигляді передання на піклування опікунам, близьким родичам чи членам сім'ї з обов'язковим лікарським наглядом; або поміщення до закладу з надання психіатричної допомоги в умовах, що виключають її небезпечну поведінку як і для застосування будь-якого запобіжного заходу загального виду, може бути тільки наявність передбачених ч. 3 ст. 176, ч. 2. ст. 177, п. 12 ч. 1 ст. 178 КПК України підстав, а саме:

- наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою, стосовно якої передбачається застосування ПЗМХ або вирішувалося питання про їх застосування, суспільно небезпечного діяння або кримінального правопорушення;
- наявність достатніх підстав вважати, що існує хоча б один із ризиків, передбачених п.п. 1-5 ч. 1 ст. 177, п. 12 ч. 1 ст. 178 КПК України, і на які вказує слідчий, прокурор у своєму клопотанні;
- недостатність застосування більш м'яких запобіжних заходів для запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні сторони обвинувачення [16, с. 173–187].

Під час вирішення питання про обрання одного із запобіжних заходів, передбачених ст. 508 КПК України, слідчому судді або суду, крім обставин, які враховуються при обранні запобіжних заходів, передбачених ст. 176 КПК України, важливо також враховувати характер, ступінь та рівень психічного розладу, які впливають на інтелектуально-вольову здатність особи належним чином виконувати покладені на неї обов'язки, ступінь небезпечності психічно хворого для себе чи інших осіб, наявність опікунів, близьких родичів, членів сім'ї.

На думку Тетерятник Г.К., від обсягу дієздатності осіб - інтелектуально-вольової здатності усвідомлювати свої дії в якості суб'єкта кримінального провадження та керувати своїми діями, залежить можливість та необхідність обрання конкретного виду запобіжного заходу [17, с. 138].

На нашу думку, з урахуванням того, що застосування спеціальних запобіжних заходів здійснюється згідно із загальними правилами, передбаченими КПК України, потребується внести зміни до ст.176 КПК України загальних положень про запобіжні заходи. Ми пропонуємо доповнити її ч.6 такого змісту: *«Запобіжні заходи до осіб, щодо яких передбачається застосування примусових заходів медичного характеру застосовуються з урахуванням особливостей глави 39 КПК України».*

Далі, пропонується деталізувати главу 39 КПК України нормами, спрямованими на забезпечення дієвості механізму спеціальних запобіжних заходів. Вважаємо за необхідне доповнити вказану главу наступними положеннями:

Стаття 508-1 Передання на піклування опікунам, близьким родичам чи членам сім'ї з обов'язковим лікарським наглядом.

Передання на піклування опікунам, близьким родичам чи членам сім'ї з обов'язковим лікарським наглядом полягає в добровільному прийнятті опікунами, близькими родичами чи членами сім'ї обов'язків по відношенню до особи, щодо якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру:

забезпечувати її прибуття до органу досудового розслідування чи суду на першу вимогу, якщо цьому не перешкоджає її психічний стан;

не змінювати її місце реєстрації, проживання чи перебування без дозволу слідчого, прокурора або суду;

повідомляти слідчого, прокурора чи суд про зміну її місця проживання та/або місця роботи;

забезпечити її утримання від спілкування з будь-якою особою, визначеною слідчим суддею, судом, або спілкування з нею із дотриманням умов, визначених слідчим суддею, судом;

не відвідувати з особою місця, визначені слідчим суддею або судом;

забезпечити особі проходження медичного нагляду та прибуття до медичної установи з періодичністю, встановленою медичною установою.

2. Передання на піклування опікунам, близьким родичам чи членам сім'ї з обов'язковим лікарським наглядом може бути застосовано до особи, яка внаслідок встановлення факту розладу психічної діяльності чи психічної хвороби, не представляє суспільної небезпечності для себе та оточуючих.

3. Ухвала про обрання запобіжного заходу у вигляді передання на піклування опікунам, близьким родичам чи членам сім'ї з обов'язковим лікарським наглядом передається для виконання опікунам, близьким родичам або членам сім'ї, а контроль за її виконанням покладається на органи прокуратури.

4. Запобіжний захід у вигляді передання на піклування опікунам, близьким родичам чи членам сім'ї може обиратись в межах строку досудового розслідування.

5. У разі неналежного виконання обов'язків, передбачених частиною першою цієї статті, опікуни, близькі родичі чи члени сім'ї несуть відповідальність згідно чинного законодавства.

6. Клопотання прокурора про застосування запобіжного заходу у вигляді передання на піклування опікунам, близьким родичам чи членам сім'ї повинно містити назву медичної установи за місцем проживання особи, якій застосовується запобіжний захід, та відповідати загальним правилам, передбаченим цим Кодексом.

7. Працівник медичної установи, здійснюючий нагляд за особою, якій призначається даний запобіжний захід зобов'язаний вчасно реагувати на

зміни в психічному стані пацієнта та в разі його погіршення повідомити органи досудового розслідування на протязі 24 годин.

На нашу думку, належне виконання обов'язків опікунами, близькими родичами чи членами сім'ї є лише складовою частиною запобіжного заходу, застосування якого без належного виконання своїх обов'язків медичним працівником, який здійснює нагляд за особою, щодо якої передбачається застосування ПЗМХ, робить цей захід не дієвим, а даремним.

Названий запобіжний захід є найменш суворим із передбачених, та умовно його можна назвати «привентивним» від інших суспільно-небезпечних дій, які може вчинити особа з психічною хворобою у разі погіршення її стану, але психічний стан якої на даний проміжок часу не потребує ізоляції від суспільства.

Тому, не зайвим буде підкреслити важливість вчасного реагування медичним працівником на зміну стану пацієнта в бік погіршення. Більш того, ми переконанні у зобов'язанні медичного працівника повідомляти органи досудового розслідування у разі виявлення таких змін в стані особи, якій застосовано запобіжний захід. Ми розуміємо, що характер родинних відносин між особою та її опікуном може вплинути на повідомлення органам досудового розслідування дійсного стану речей, у зв'язку із чим не пропонуємо опікуна, близького родича чи члена сім'ї забор'язувати повідомляти слідчого або прокурора про зміну психічного стану підопічного, тим більше, що таке констатування можливо ліше спеціалістом в галузі психіатрії. Тому, ми звертаємо увагу, що таке питання має бути врегульовано в межах відповідальності медичного працівника, виконуючого обов'язки по нагляду за особою, якій застосовано запобіжний захід.

Для можливості здійснення контролю над виконанням ухвали суду про застосування запобіжного заходу, нами пропонується вказувати в

клопотанні прокурора, а потім і в ухвалі суду назву медичної установи, працівник якої буде здійснювати нагляд за психічним станом особи, щодо якої передбачається застосування ПЗМХ.

Переходячи до запобіжного заходу у вигляді поміщення до закладу з надання психіатричної допомоги в умовах, що виключають її небезпечну поведінку, відразу зазначимо про його сутність, яка полягає в ізоляції особи з метою забезпечення безпеки суспільству і самій особі від її дій, а також у наданні їй медичної допомоги.

При вирішенні питання про обрання запобіжного заходу спеціального виду мають враховуватись рекомендації експерта, який проводив судово-психіатричну експертизу, щодо необхідності ізоляції особи від суспільства шляхом її поміщення до закладу з надання психіатричної допомоги.

Тетерятник Г.К. вважає, що спеціальними підставами застосування запобіжного заходу пов'язаного із поміщенням до психіатричного закладу є ті обставини, які впливають на застосування цього заходу внаслідок наявності у особи психічного розладу, який впливає на відповідну процесуальну поведінку. Для поміщення особи до психіатричної установи її психічний стан має бути таким, що не просто позбавляє її здатності усвідомлювати свої дії та свідомо керувати ними, а становить безпосередню небезпеку для неї та оточення. Таким чином, додатковою спеціальною метою застосування зазначеного запобіжного заходу – є ізоляція особи від суспільства та забезпечення її безпеки шляхом надання психіатричної допомоги [9, с. 149].

Як видно з даного положення, основним критерієм для застосування запобіжного заходу пов'язаного із поміщенням до психіатричного закладу є небезпечність особи для неї та оточення внаслідок наявності в неї психічного розладу.

Кримінальне процесуальне законодавство не містить визначення сутності запобіжного заходу у вигляді поміщення до закладу з надання психіатричної допомоги в умовах, що виключають її безпечну поведінку. В межах юридичної практики та теоретичних досліджень, можна дійти висновку, що обрання такого заходу має бути подібним до порядку поміщення особи під варту з суттєвими особливостями, в межах глави 39 КПК України. З метою однакової правозостосовної діяльності органів досудового розслідування та суду, а також створення гарантій захисту прав осіб з психічними розладами та хворобами, ми пропонуємо доповнити главу 39 КПК України статтею наступного змісту:

Стаття 508-2 Поміщення до закладу з надання психіатричної допомоги в умовах, що виключають її небезпечну поведінку.

Поміщення до закладу з надання психіатричної допомоги в умовах, що виключають її небезпечну поведінку - є спеціальним запобіжним заходом, який застосовується до особи, психічний стан якої становить суспільну небезпеку для неї та оточуючих та потребує надання психіатричної допомоги.

Запобіжний захід у вигляді поміщення до закладу з надання психіатричної допомоги в умовах, що виключають її небезпечну поведінку застосовується за наявності ризику створення суспільної небезпеки для себе та/або оточуючих.

Поміщення до закладу з надання психіатричної допомоги в умовах, що виключають її небезпечну поведінку може бути застосовано до особи до моменту її одуження, або зміни стану її психічного здоров'я, яке не потребує лікування в стаціонарних умовах, але не більше ніж на 6 місяців.

Ухвала про застосування запобіжного заходу у вигляді поміщення до закладу з надання психіатричної допомоги в умовах, що виключають її небезпечну поведінку може бути оскаржена в апеляційному порядку особою, щодо якої вони застосувались, або її захисником.

Як показали наші спостереження, істотні особливості, притаманні провадженню щодо застосування примусових заходів медичного характеру під час застосування та продовження запобіжних заходів, виявляються лише доктринальними, оскільки на практиці, рішення суду про застосування та продовження запобіжного заходу у вигляді поміщення до закладу з наданням психіатричної допомоги в умовах, що виключають її небезпечну поведінку мало чим відрізняється від застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Висновки та перспективи подальших досліджень у даному напрямку. Законодавче закріплення процедури застосування запобіжних заходів до осіб, щодо яких вирішується питання про застосування примусових заходів медичного характеру – це, передусім, гарантії захисту прав осіб від свавілля, надання дієвого механізму для органів досудового розслідування та суду в розгляді питань зазначеної категорії. У подальшому актуальним питанням є вироблення законодавчих норм щодо відповідальності осіб, яким передається на піклування неосудна особа відповідно до рішення суду про застосування запобіжного заходу, а також медичних працівників, у разі неналежного нагляду за особою, або несвоєчасного реагування на погіршення її стану. Такими кроками буде реалізовуватись принцип верховенства закону та налагоджуватись дієвість механізму захисту суспільства від протиправних посягань зі сторони душевнохворих.

Література

1. Петрухин Л.И. Неприкосновенность личности и принуждения в уголовном процессе: монография / Отв. ред.: Михайловская И.Б. Москва: Наука, 1989. 256 с. С. 119.
2. Люблинский П.И. Меры пресечения. Москва: Право и жизнь, 1923. 59 с. С. 38.

3. Элькин П.С. Цели и средства их достижения в советском уголовно-процессуальном праве. Ленинград: Изд-во Ленингр. ун-та, 1976. 143 с. С. 60–61.
4. Галаган А.И. Особенности расследования органами внутренних дел общественно опасных деяний лиц, признаваемых невменяемыми: учеб.-практ. пособие. Киев: НИиРИО КВШ МВД СССР, 1983. 82 с. С. 10, 46–48.
5. Шаренко С.Л. Кримінально-процесуальні проблеми застосування примусових заходів медичного характеру [монографія] / С.Л. Шаренко. Харків: Право, 2002. 208 с. С. 96-97.
6. Сенченко Н.М. Запобіжні заходи по справам щодо застосування примусових заходів медичного характеру / Н.Сенченко // Механізми реалізації захисту прав і свобод людини у вітчизняному законодавстві: Збірник матеріалів круглого столу. Чернігів, 2007. С. 71-74.
7. Ленский А.В., Якимович Ю.К. Производство по применению принудительных мер медицинского характера / А.В. Ленский, Ю.К. Якимович. М.: Юристъ, 1999. 48 с. С. 38.
8. Горленко Е.Е. Задержание и применение мер пресечения к лицам, страдающим психическими заболеваниями / Е.Е. Горленко // Российский следователь. 2000. №6. С. 11-15. С. 14.
9. Тетерятник Г.К. Охорона прав і законних інтересів неосудних і обмежено осудних на стадії досудового розслідування у кримінальному процесі України: дис...к.ю.н.:12.00.09 / Тетерятник Г.К. К. 192 с. С.147-148.
10. Коптяев А.Ю. Производство о применении принудительных мер медицинского характера: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Тюмень, 2010. 196 с. С. 98.
11. Ручина А.А. О правовой природе применения мер принуждения к лицу, в отношении которого ведется производство о применении

- принудительных мер медицинского характера. Вестник Восточно-Сибирского института МВД России. 2019. С. 86-89.
12. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй у відношенні заходів, не пов'язаних з тюремним ув'язненням (Токійські правила) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_907#Text).
  13. Мінімальні стандартні правила поводження з в'язнями, затверджених I Конгресом ООН по попередженню злочинності та поведінки з правопорушниками в Женеві 30.08.1955 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212#Text)
  14. Рекомендації №R(2006)2 Комітету Міністрів Ради Європи щодо Європейських пенітенціарних правил від 11 січня 2006 р URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032#Text)
  15. Доповідь Уряду України за наслідками візиту до України Європейського комітету по запобіганню тортурам та нелюдському або такому; що принижує гідність, поводженню чи покаранню (СРТ), проведений з 10 до 26 вересня 2000 р. Страсбург URL: <https://rm.coe.int/1680698400>
  16. Нор В.Т., Шевчук М.І. Обґрунтована підозра як підстава для обрання запобіжного заходу та продовження його строків: практика Європейського суду з прав людини та українські реалії. Право і суспільство. 2019. № 6, ч. 2. С. 173–187.
  17. Михайлова Т.А. Производство по применению принудительных мер медицинского характера: метод. пособие. Москва: ВНИИ проблем укрепления законности и правопорядка, 1987. 74 с. С. 27.

References

1. Petrukhin L. I. (1989). *Neprykocnovennost ' lichnosti i prinuzhdeniya v ugolovnom processe: monografiya*, Otv. red.: Mihajlovskaya I.B. [Personal

- immunity and coercion in criminal proceedings: monograph Otv. ed.: Mikhailovskaya I.B.]. Moscow: Nauka. 256 s., 119 s. [in Russian]
2. Lyublinskiĭ P.I. (1923). Mery presecheniya [Preventive measure]. Moscow: Pravo i zhizn'. 59 s., 38 s. [in Russian]
  3. El'kind P.S. (1976). Celi i sredstva ih dostizheniya v sovetskom ugovorno-processual'nom prava [Aims and means of achieving them in the Soviet criminal procedure law]. Leningrad: Izd-vo Leningr. un-ta. 143 s., 60-61 s. [in Russian]
  4. Galagan A.I. (1983). Osobennosti rassledovaniya organami vnutrennih del obshchestvenno opasnyh deyanij lic, priznavaemyh nevmenyaemyi: ucheb.-prakt. Posobie [Features of the investigation by the internal affairs bodies of socially dangerous acts of persons recognized as irresponsible: textbook. pract. allowance]. Kiev: NiRIO KVSH MVD SSSR. 82 s., 10 s., 46-48 s. [in Russian]
  5. Sharenko S.L. (2002). Kriminal'no-procesual'ni problemi zastosuvannya primusovih zahodiv medichnogo harakteru [monografiya] [Criminally-procedural problems of storing primus in medical nature [monograph]]. Harkiv: Pravo. 208s., 96-97 s. [in Ukrainian]
  6. Senchenko N.M. (2007). Zapobizhni zahodi po spravam shchodo zastosuvannya primusovih zahodiv medichnogo harakteru. Mekhanizmi realizacii zahistu prav i svobod lyudini u vitchiznyanomu zakonodavstvi: Zbirnik materialiv kruglogo stolu [Zapobizhni go on the right side of the day for storing primus enters into a medical character. Mechanisms for realizing the rights and freedoms of people in the current legislation: Collection of materials in the round table]. Chernigiv. 71-74 s. [in Ukrainian]
  7. Lenskij A.V., Yakimovich Yu.K. (1999). Proizvodstvo po primeneniyu prinuditel'nyh mer medicinskogo haraktera [Proceedings for the application of compulsory medical measures]. M.: YUrist". 48 s., 38 s. [in Russian]

8. Gorlenko E.E. (2000). Zaderzhanie i primenenie mer presecheniya k licam, stradayushchim psihicheskimi zabolevaniyami [Detention and application of preventive measures to persons suffering from mental illness]. Rossijskij sledovatel'. № 6, 11-15 s., 14 s. [in Russian]
9. Teteryatnik G.K. (2009). Ohorona prav i zakonnih interesiv neosudnih i obmezheno osudnih na stadii dosudovogo rozsliduvannya u kriminal'nomu processi Ukraïni: dis... k.yu.n.:12.00.09 [Protection of the rights and legal interests of unjust and condemned convicts at the stage of pre-trial investigation in the criminal process of Ukraine: dis ... Ph.D. in law: 12.00.09]. 147-148 s. [in Ukrainian]
10. Koptyaev A.YU. (2010). Proizvodstvo o primeneniï prinuditel'nyh mer medicinskogo haraktera [Proceedings on the application of compulsory medical measures: dis. ... Cand. jurid. Sciences: 12.00.09], Tyumen'. 196 s., 98 s. [in Russian]
11. Ruchina A.A. (2019) O pravovoj prirode primeneniya mer prinuzhdeniya k licu, v otnoshenii kotorogo vedetsya proizvodstvo o primeneniï prinuditel'nyh mer medicinskogo haraktera [On the legal nature of the application of coercive measures to a person in respect of whom the proceedings on the application of coercive measures of a medical nature are being conducted] Vestnik Vostochno-Sibirskogo instituta MVD Rossii. 86-89 s. [in Russian]
12. Minimal'ni standartni pravila Organizaciii Ob'ednanih Naciï u vidnoshenni zahodiv, ne pov'yazanih z tyuremnim uv'yaznennyam (Tokijs'ki pravila) [Minimal standard rules of the Organizational Regulations of the Commonwealth of Independent Entries, not linked to prison links (Tokyo rules)] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_907#Text) [in Ukrainian]
13. Minimal'ni standartni pravila povodzhennya z v'yaznyami, zatverdzhениh I Kongresom OON po poperedzhennyu zlochinnosti ta povedinki z

- pravoporushnikami v Zhenevi 30.08.1955 [Minimal standard rules for dealing with conflicts, approved by the First United Nations Congress on the prevention of malignant behavior with law-enforcers in Geneva on August 30, 1955] URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_212#Text) [in Ukrainian]
- 14.Rekomendacii №R (2006)2 Komitetu Ministriv Radi Evropi shchodo Evropejs'kih penitenciarnih pravil vid 11 sichnya 2006 r [Recommendations No. R (2006) 2 to the Committee of the Ministry of Industry for the sake of Europe and the European Penitentiary Rules from 11 June 2006] URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032#Text) [in Ukrainian]
- 15.Dopovid' Uryadu Ukraïni za naslidkami vizitu do Ukraïni Evropejs'kogo komitetu po zapobigannyu torturam ta nelyuds'komu abo takomu; shcho prinizhue gidnist', povodzhennyu chi pokarannyu (SRT), provedenij z 10 do 26 veresnya 2000 r. Strasburg, [Adopt the Uryad of Ukraine for the legacy of the visit to Ukraine to the European Committee for the protection of torments and non-human or such; I will demean the gidnist, povodzhennyu chi punishment (SRT), conducting from 10 to 26 in the spring of 2000 r. Strasbourg] URL: <https://rm.coe.int/1680698400> [in Ukrainian]
- 16.Nor V.T., Shevchuk M.I. (2019) Obgruntovana pidozra yak pidstava dlya obrannya zapobizhnogo zahodu ta prodovzhennya jogo strokiv: praktika Evropejs'kogo sudu z prav lyudini ta ukraïns'ki realii. Pravo i suspil'stvo № 6 h.2 [Grounded at the age of admission to prevent a foreign call and the continuation of these lines: the practice of the European Court of Human Rights and the Ukrainian realities. Law and suspension], № 6, 173-187 s. [in Ukrainian]
- 17.Mihajlova T.A. (1987). Proizvodstvo po primeneniyu prinuditel'nyh mer medicinskogo harakteru: metod. posobie. Moskva: VNII problem ukrepleniya zakonnosti i pravoporyadka [Proceedings for the application of compulsory medical measures: method. allowance. Moscow: All-Russian

Research Institute of Problems of Strengthening Legality and Law and Order], 74 s., 27 s. [in Russian]